

ŠAURSLIEŽU DZELZCEĻA LĪNIJAS KOLEKCIJA VALMIERAS MUZEJA KRĀJUMĀ

Katram cilvēkam stāsts par *mazvilcienu* ir atšķirīgs. Arī ikviena atmiņā tas palicis citādāks.

Kāds atceras kā salis kādā no mazākajām stacijām gaidot vilcienu, kas aizkavējies par sešām stundām. Cits atceras, ka tieši ar mazo vilcienu pārvācies no Ainažiem dzīvot uz Valmieru – vilcienā ar visu iedzīvi – vienas somas apjomā.

Kāds nekad dzīvē nebija tik ātri braucis – cits, ka tas brauca tik lēnu, ka šķiet, ar kājām būtu bijis ātrāk.

Vēl kāds atceras, ka tā pasažieru vagoni daudz neatšķīrās no preču vagoniem. Cits stāsta, ka neko glauņāku nebija redzējis.

Savukārt tie, kuri bānīti nav redzējuši, bet izmanto šaursliežu dzelzceļu līniju kājām vai ar velosipēdu mūsdienās – izbauda bijušās līnijas – Green Railways zaļo dabu un klausās stāstos, nostāstos un atmiņās.

Dzelzceļa tilts pār Gauju Valmierā, redzami savesti būvmateriāli, 1930to g. sāk.

Mazbānītis Ainažu–Valmieras–Smiltenes šaursliežu dzelzceļa līnijā – nozīmīgs transporta vēstures stāstnieks, kas atradis arī vietu Valmieras muzeja krājumā. Katrs priekšmets kolekcijā stāsta savu stāstu vai vismaz sniedz ieskatu mazvilciena jeb mazbāniša līnijas mūžā.

Valmieras muzejā glabājas gan priekšmeti, gan dokumenti un fotogrāfijas saistībā ar Ainažu–Valmieras–Smiltenes šaursliežu dzelzceļa līniju. Krājumā atrodas lieli un maži priekšmeti, kā pogas, piemiņas nozīmīte vai kabatas pulkstenis. Arī lielāki – lukturi, soma dokumentu glabāšanai, kas izmantota arī par konduktora sēdekli pienākumu laikā, arī starpkaru perioda dzelzceļnieka forma un pat sliedes fragments.

Apjomīgāko kolekcijas daļu, par šaursliežu dzelzceļu, veido fotogrāfijas un atklātnes. Viena no Valkas—Rūjienas—Pērnavas līnijas. Krājumā esošajās fotogrāfijās redzama gan Ainažu-Valmieras-Smiltenes līnijas izbūve, gan vēlāki lokomotīves vai dzelzceļa remontdarbi, gan cilvēki, kuri strādājuši dzelzceļā vai bijuši tās pārvaldē, kā arī tie, kuri izmantojuši dzelzceļa līnijas pakalpojumus.

Līdzās fotogrāfijām atrodami arī daži iespaiddarbi – “1940./41. gada ziemas Latvijas PSR vilcienu, autobusu un tramvaju saraksts”, kur redzams arī šaursliežu līnijas saraksts (apskatāms digitālajā ekrānā - šo rakstām vai atstājam pašu zināšanai?). “Valmieras šaursliežu pievedceļa darbinieku penzijas 1930. gada kases statūti” un pārskati no 1934., 1938. un 1939. gada. Tie paskaidro kases izveides iemeslu, dalības noteikumus un ieguvumus.

IZRAKSTS NO 1930. GADA STATŪTIEM:

“Valmieras šaursliežu pievedceļa Akciju Sabiedrība dibināta pie savas valdes penziju kasi darbiniekiem, kuras mērķis ir vienreizēja pabalsta jeb mūža penzijas izmaksāšana Valmieras šaursliežu pievedceļa darbiniekiem pie izstāšanās no dienesta, kā arī mirušo darbinieku un penzionāru atraitnēm un bērniem. Piedalīšanās penziju kasē ir obligatoriska visiem pievedceļa mēneša darbiniekiem un pastāvīgiem dienas darbiniekiem depo darbnīcās, kamēr akcionāriem piedalīšanās nav obligatoriska. Lai kase uzsāktu darbību valde iemaksā 10.000Ls”.

AINAŽU - VALMIERAS - SMILTENES ŠAURSLIEŽU DZELZCEĻA LĪNIJA

1902. gadā vairāki vācbaltiešu muižnieki apvienojās idejā par kopīgu privātu dzelzceļu. Uzkrājot finanses, 1910. gadā sākās šaursliežu dzelzceļa līnijas izbūve.

Valmieras šaursliežu dzelzceļa tilta celtniecības sākums pār Gauju

Par galveno šaursliežu līnijas finansētāju pieņemts uzskatīt Smiltenes muižas īpašnieku pirmu Paulu fon Līvenu. Taču lielāko finansējuma daļu piesaistīja Valmieras apriņķa tiesas tiesnesis, Rīgas–Valmieras apriņķa deputāts, Vidzemes landrāts Georgs fon Gersdorfs. Viņš veicināja Valmieras–Ainažu posma iekļaušanu šaursliežu līnijā. Tāpēc tieši viņu iecēla par jaunās sabiedrības valdes priekšsēdētāju. Oficiālā 114 km garās dzelzceļa līnijas atklāšana notika 1912. gada 12. augustā.

Pēc Pirmā pasaules kara, Ainažu–Valmieras–Smiltenes līnija bija pirmā, kas nonāca Latvijas valsts pārziņā, jo 1919. gadā privātie akcionāri to vairs nespēja uzturēt. Lielā līnijas posmā bija kara radīti postījumi, tai skaitā uzspriecināts Valmieras dzelzceļa tilts pār Gauju.

Valmieras stacija. Šaursliežu līnijas atklāšana 1912. gada 12. augustā.

Šaursliežu mazbānīša iekšskats. Otrajā rindā apsēdies Valmieras šaursliežu dzelzceļa valdes priekšsēdētājs Georgs fon Gersdorfs, priekšā - labajā pusē inženieris Rantšeps, kreisajā tehniskais direktors Štikedancs.

Fotokopija - Valmiera, redzama saspridzinātā dzelzceļa tilta daļa pār Gauju, foto Stirna, 1941. g. 6. jūlijs.

Fotogrāfija - uz šaursliežu dzelzceļa lokomotīvists Putnu Ēriks, 1950tē g.

1924. gadā 1. septembrī Valsts dzelzceļi nodeva līniju Valmieras šaursliežu piedevceļa akciju sabiedrības pārziņā. Jau kopš 30. gadu vidus, šaursliežu dzelzceļš cīnījās ar neapmierinātību no pasažieru un uzņēmēju puses. Gan par vilciena pārvietošanās ātrumu, gan par staciju un pašu vagonu sakoptību un komfortu, kā arī ar preču pārvadāšanas un izkraušanas ātrumu.

Otrā pasaules kara laikā 1941. gada 6. jūlijā tiltu, Sarkanai armijai atkāpjoties, atkal uzspriecināja.

Savu trešo atklāšanu tilts piedzīvoja 1942. gada 14. februārī. Pēc Otrā pasaules kara beigām šaursliežu līnija bija nozīmīgs saimniecības un ekonomikas attīstības resurss – gan pasažieru, gan preču pārvadāšanas līdzeklis. Veda kokmateriālus, malku, akmeņogles, akmeņus, papīru, mēslus, kartupeļus, līnus, pakulas, arī sviestu.

1958. gadā Valmieras depo ieradās jaunas, modernas dīzeļlokomotīves.

20. gs. 60.-70. gados ar sabiedrisko autobusu, privāto automobiļu un platsliežu pasažieru vilciena līniju skaita pieaugumu savā ziņā romantiskais transporta līdzeklis, *mazbānītis*, vairs nespēja konkurēt. Sākās pakāpenisks šaursliežu dzelzceļa norieta laiks.

1970. gadā slēdza pirmo vilcienku kustību posmā Valmiera—Smiltene. 1977. gadā tam sekoja posms Ainaži—Pāle. Kā pēdējās slēdza posmus – Staicele—Pāle—Puikule un Daugule—Valmiera 1979. gadā. 2000. gadā pēc Zilākalna kūdras fabrika aizvēršanas pārstāja darboties arī pēdējais posms Puikule—Daugule. Pēdējās slēdzes Zilākalnā demontēja 2006. gadā.

Katrs līnijas izbūves dalībnieks saņēma īpaši izgatavotu piemiņas zīmi. Tajā atzīmēts līnijas atklāšanas gads, persona, kam tā izsniegta un kādam notikumam – Valmieras pasažieru vilciena atklāšana.

Kopš 2018. gada Georga fon Gersdorfa unikālā piemiņas nozīmīte glabājas Valmieras muzejā. To ekspedīcijas rezultātā izdevās iegūt Marburgā Vācijā no viņa mazdēla Georga Zolmsa.

